UNIVERSITY OF AMSTERDAM

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

De NAVO-spagaat in Midden-Europa

Marácz, L.

Publication date
2024
Document Version
Final published version
Published in
Armex

Link to publication

Citation for published version (APA):
Marácz, L. (2024). De NAVO-spagaat in Midden-Europa. *Armex*, *108*(3), 8-9.

General rights
It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations
If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: https://uba.uva.nl/en/contact, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, P.O. Box 19185, 1000 GD Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

UvA-DARE is a service provided by the library of the University of Amsterdam (https://dare.uva.nl)

Download date:09 Nov 2026

Column

De NAVO-spagaat in Midden-Europa

Prof. Dr. László Marácz

Op 15 mei 2024 werd Europa opgeschrikt door de moordaanslag op de Slowaakse premier Robert Fico. Moordaanslagen op politici laten over het algemeen zien dat er een ernstige polarisatie in het land is waar een dergelijke aanslag plaatsvindt. Dat is zeker het geval in Slowakije, maar het geldt voor de bredere regio waar Slowakije lid van is: Midden-Europa. In Midden-Europa zijn velen voor het beëindigen van de Westerse oorlogsinspanningen aan de kant van Oekraïne. De belangrijkste reden is dat men vreest voor 'spill-over' effecten van de oorlog. De dreiging van politieke instabiliteit en het verdampen van de economische vooruitgang die de Midden-Europese landen de afgelopen decennia hebben doorgemaakt. Voor de nieuwe secretaris-generaal van de NAVO, Mark Rutte, zal het een hele klus worden om het militaire bondgenootschap op één lijn te krijgen en te houden.

Moordaanslag op Slowaakse premier

Op 15 mei 2024 klonk er een vijftal schoten uit een pistool dat gericht werd op de Slowaakse premier Robert Fico, in het Slowaakse stadje Handlová, 150 kilometer van de hoofdstad Bratislava. Premier Fico die na een kabinetszitting in het slaperige stadje naar buiten ging om een klein groepje supporters te begroeten, werd door een schutter die tussen zijn aanhangers stond onder vuur genomen en zakte meteen ineen. De schutter werd snel overmeesterd en al gauw werd zijn identiteit bekend. Het ging om de 71-jarige schrijver Juraj Cintula, die lid is van de Slowaakse schrijversbond en bekend staat als een pro-Europese, liberale activist. Enkele uren na zijn daad verklaarde Cintula dat hij op Fico had geschoten omdat hij het niet eens is met diens politieke standpunten. De schutter was het vooral niet eens met zijn standpunt over de oorlog in Oekraïne en Fico's oproep tot een staakt-het-vuren en vredesonderhandelingen, waarbij Oekraïne waarschijnlijk territorium zal moeten afstaan aan Rusland. Een aantal weken moest Fico die lelijk in de onderbuik was geraakt, vechten voor zijn leven. Hij herstelde echter van de moordaanslag en heeft zijn politieke werkzaamheden begin juli hervat.

Midden-Europa. Afbeelding: Wikimedia Commons, LtPowers

Omstreden politicus

Robert Fico is een oudgediende in de Slowaakse politiek en niet altijd onomstreden. Na de Slowaakse parlementsverkiezingen in de herfst van 2023 te hebben gewonnen met zijn sociaaldemocratische SMER werd hij voor de derde keer premier van Slowakije. Tijdens zijn tweede ambtstermijn werd hij echter gedwongen om af te treden. Eind februari 2018 werd de Slowaakse journalist Ján Kuciak samen met zijn vriendin vermoord. Kuciak deed onderzoek naar banden tussen adviseurs van Fico en de Italiaanse maffia. De kritiek op Fico en zijn passieve beleid ten aanzien van corruptie leidden er na de moord toe dat de premier het politieke veld moest ruimen. Normaal gesproken behoort de partij van Fico - SMER - op Europees niveau tot de Partij van Europese Socialisten en maakt in het Europees Parlement deel uit van de Progressieve Alliantie van Socialisten en Democraten. In oktober 2023 werd SMER door beide groepen echter geschorst, nadat Fico op nationaal niveau een regering had gesmeed met de nationalistische Slowaakse Nationale Partij. Premier Fico behoort tot de kring van Midden-Europese politici, die, ongeacht hun politieke richting, hechten aan de soevereiniteit van hun land en daardoor geregeld in conflict zijn met de Europese Unie.

Soevereiniteit

Toen de Midden-Europese landen in 1999 lid werden van de NAVO en in 2004 lid werden van de Europese Unie, was er een algehele euforie in Europa. De Midden-Europese landen die tussen Duitsland en Rusland ingeklemd zaten, kwamen na een lange periode van fascistische en communistische overheersing in de twintigste eeuw weer terug bij Europa. Hoewel Midden-Europa een integraal deel van de Europese beschaving is geweest, is het eigenlijk geen echt onderdeel van het Westen geweest. De terugkeer naar Europa van de Midden-Europeanen werd bejubeld, maar daarbij werd onderschat dat West-Europa na de Tweede Wereldoorlog het Europese project had omarmd en een eigen ontwikkeling had doorgemaakt. Hierbij werd steeds meer soevereiniteit aan Brussel afgestaan. De Midden-Europese lan-

Robert Fico is een oudgediende in de Slowaakse politiek en niet altijd onomstreden. Foto: Europese Commissie

den, die de onderdrukking van het fascisme en communisme hadden meegemaakt, gingen ervan uit dat in het kader van de democratische Westerse gremia behoud van de eigen soevereiniteit - tot op zekere hoogte - mogelijk zou zijn. In tegenstelling tot de interpretatie in Midden-Europa ging men er in de oude lidstaten van de NAVO en de EU voor het gemak uit van een politiek-economisch samengaan, maar dat ook op alle andere terreinen, zoals maatschappij en ideologie, er snel een eenheid zou ontstaan. Op veel van deze dossiers hadden de Midden-Europeanen echter eigen standpunten die afweken van de Westerse lijn. Deels werden die ingegeven door de eigen beleving van de soevereiniteit en deels door de andere tradities die in deze regio bestonden. Hier wreekte zich heel duidelijk dat West- en Midden-Europa een eigen historische ontwikkeling hadden doorgemaakt in de twintigste eeuw. In 2014 kwam de relatie van het Westen met Oekraïne daar nog bij.

De Oekraïne-oorlog

De spanningen tussen Rusland en Oekraïne leidden in 2022 tot de Russische invasie in Oekraïne, nadat Rusland in 2014 het Oekraïense schiereiland de Krim al had geannexeerd. Midden-Europa grensde weer aan oorlogsgebied, waarvan men hoopte door toetreding aan de Westerse gremia verstoken te blijven. De oorlog in Oekraïne zien Midden-Europese politici als een bedreiging van de politieke stabiliteit en de economische vooruitgang waarop men begin 2000 had ingezet. Vandaar dat uitgesproken politieke leiders uit de regio, zoals Robert Fico en de Hongaarse premier Viktor Orbán - maar de lijst van oorlog-sceptische politici in de regio is langer - inzetten op een staakt-het-vuren en onderhandelingen in Oekraïne om op vreedzame wijze uit de oorlogsimpasse te geraken. In Midden-Europa beseft men heel goed dat bij verdere escalatie van het conflict en Westerse deelname aan de kant van Oekraïne, Midden-Europa zich niet aan de oorlog zal kunnen onttrekken. Vandaar dat Fico c.s. de steun aan de Oekraïense oorlogsinspanningen wil stopzetten en van mening is dat Slowakije al genoeg gedaan heeft. Slowakije heeft al zijn wapens en vliegtuigen voor de eigen luchtverdediging aan Oekraïne geschonken en kan nu haar eigen luchtruim niet meer verdedigen.

Nieuwe secretaris-generaal van de NAVO

Het zal voor de nieuwe secretaris-generaal van de NAVO een behoorlijke klus worden om Midden-Europa en het traditionele Westen, dat wil zeggen West-Europa en de VS, op één lijn te krijgen en te houden. Veel Midden-Europeanen zullen niet kiezen voor oorlog, terwijl het oude Westen steeds meer betrokken lijkt te raken bij de oorlogshandelingen in Oekraïne. Het touwtrekken rond de benoeming van de nieuwe secretaris-generaal van de NAVO geeft een voorschot op hoe de relatie met Midden-Europa zal zijn. Hongarije bedong een *opt-out* wat de oorlogsinspanningen in Oekraïne betreft en Slowakije kreeg het gedaan dat de NAVO het Slowaakse luchtruim zal gaan verdedigen. Dat alles in ruil voor steun aan de beoogde, nieuwe secretaris-generaal van de NAVO, voormalig premier Mark Rutte.

Een Russische tank in Praag in 1968. De Midden-Europese landen hadden de onderdrukking van het fascisme en communisme meegemaakt.
Foto: Wikimedia Commons, František Dostál

Een MiG-29AS van de Slowaakse Luchtmacht. Slowakije heeft al zijn wapens en vliegtuigen voor de eigen luchtverdediging aan Oekraïne geschonken.
Foto: Wikimedia Commons, KGyST

West- en Midden-Europa hadden een eigen historische ontwikkeling doorgemaakt in de twintigste eeuw

Mark Rutte en Viktor Orbán. Het touwtrekken rond de benoeming van de nieuwe secretaris-generaal van de NAVO geeft een voorschot op hoe de relatie met Midden-Europa zal zijn. Foto: Europese Commissie